

фективно управлять природоохранною діяльністю, особливо в умовах дефіциту фінансових ресурсів. Сравниваю фактичні результати з нормативними параметрами екологічних бюджетів, можна установити, які екологічні витрати потребують скорочення, а які, навпаки, збільшення для більш ефективної природоохранньої роботи. Аналіз екологічних бюджетів за видами випускаємих продуктів дозволяє виявити екологічно затратні види продукції, які слід виключити з виробничої програми.

Екологічне бюджетування може стати ефективним інструментом екологічної політики, який забезпечить найбільш раціональне розподілення і використання фінансових ресурсів для здійснення природоохранньої роботи на підприємстві.

Поэтому разработка методики формирования системы экологического бюджетирования на предприятии является актуальной научной и практической задачей.

Литература

1. Кирсанова Т.А., Кирсанова Е.В., Лукьянихин В.А. Экологический контролинг – инструмент экоманеджмента/ Под ред. канд. экон. наук В.А. Лукьянихина. – Сумы: Изд-во "Козацький вал", 2004. – 222 с.
2. Экологический учет для предприятий: Сб. докл./ Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 196 с.
3. Needles B.E., M. Powers, Mills S.K., Anderson H.R. "Managerial Accounting" 5th ed. – Boston, N.-Y.: Houghton Mifflin Company, 1999. – 603 p.
4. Шим Дж. К., Сигел Дж. Г. Основы коммерческого бюджетирования / Пер. с англ. – СПб.: Пергамент, 1998. – 496 с.
5. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, 1999. – 528 с.
6. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 768 с.
7. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник/ Е.С. Стоянова (отв. ред.), И.Т. Балабанов, И.А. Бланк и др. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во "Перспектива", 2000. – 656 с.

УДК 330.101.8

Доц. Н.І. Дучинська, канд. екон. наук – НУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ

КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОТИВАЦІЇ НАГРОМАДЖЕННЯ КАПІТАЛУ

Успішне функціонування і розвиток української економіки не мислими без забезпечення технологічної конкурентоспроможності виробництва. Створити її можливо тільки завдяки нагромадженню капіталу, що сприятиме постійним капіталовкладенням в оновлення основного капіталу товаровиробників. Сформульовано та обґрунтовано основні напрямки впливу конкуренції на створення нової мотивації інвесторів, котра спонукає їх до нагромадження капіталу. Вказано на необхідність підтримки державою розвитку внутрішнього ринку, який формує попит на конкурентні товари і технології. Держава з метою підтримки національних виробників повинна проводити ефективну митну і зовнішньоекономічну політику.

Ключові слова: конкуренція, конкурентні переваги, нагромадження капіталу.

Competition as the Factor of Formatting the new Motivation of the Capital Accumulation

Successful functioning and development of the Ukrainian economy is impossible without maintenance of manufacture's technological competitiveness. The creating that is possible only due to accumulation of the capital that will promote constant capital investments in updating a fixed capital of commodity producers. The basic directions of competition's influence upon new motivation's creation of investors that induces them to accumulation of the capital are formulated and proved in the article. It indicates for necessity to have states pursue of the local market, that makes demand for competitive goods and technologies. The government must pursue the effective policy of custom and foreign economy in order to have the support o national producers.

Keywords: competition, competitive advantages, accumulation of capital.

Вступ. Світовий ринок другої половини ХХ – поч. ХХІ ст. характеризується насиченням товарів, котрі "шукають" споживачів. Тільки ті товаровиробники перемагають у конкурентній боротьбі, котрі постійно працюють над вдосконаленням товарів, пропонують принципово нові товари, що гарантують екологічну безпеку споживачам.

Конкуренція – це змагання за впровадження у короткий термін нових технологій, котрі б забезпечили кращі експлуатаційні характеристики товару, його позиціонування на ринку. Досягти високої якості товарів неможливо без капіталовкладень у відтворення основного капіталу, без його нагромадження.

Останнім часом науковці приділяють значну увагу проблемам конкуренції [4, 6], проте вплив конкуренції на формування в інвесторів нової мотивації нагромадження капіталу висвітлені недостатньо, що визначило вибір теми даного дослідження.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в Україні за роки трансформації спостерігається низька технологічна конкурентна спроможність виробництва, що не сприяє ні сталому розвитку, ні економічному зростанню.

Постановка завдання. Формування нової мотивації інвесторів під впливом наростаючої конкуренції як з боку іноземних, так і національних товаровиробників є метою нашого дослідження.

Результати. Конкуренція як механізм ринкової економіки не існувала в адміністративній системі. Це визначило поведінку економічних суб'єктів і мотивацію їх дій. Головним інвестором виступала держава, котра доводила до підприємств плани впровадження основних виробничих фондів і здійснювала фактично натуральний розподіл ресурсів нагромадження. Від підприємств вимагалось виконувати плани. Джерелом нагромадження капіталу на підприємстві міг бути прибуток, але не існувало мотивів для його отримання і примноження, оскільки держава перерозподіляла прибутки більш ефективних підприємств для задоволення потреб менш ефективних. Це свідчить про те, що нагромаджувати капітал з метою збільшення прибутку теж не мало стимулів, адже його результати привласнювались державою. Підприємства на практиці залишались тільки потенційними інвесторами.

Трансформаційна економіка повинна замінити мотивацію поведінки інвесторів постсоціалістичних країн на ринкову, адже підприємства уже не

отримують від держави матеріальних і фінансових ресурсів згідно з централізованим розподілом, а можуть привласнювати їх тільки залежно від ефективності інвестованого капіталу, структури і напрямків його розміщення та результатів кругообігу.

Як показує досвід останніх років функціонування української економіки, підприємства, що поставляли продукцію на експорт, усвідомили необхідність підвищення якості продукції, тому спостерігалась активізація інвестиційних процесів у металургійній галузі, обробленні матеріалів, машинобудуванні. Джерелом капіталовкладень послужили, своєю чергою, значні прибутки, отримані від експортних операцій. Конкурентоспроможність продукції дає змогу здійснювати нові капіталовкладення.

Наведений приклад свідчить про те, що конкуренція сприяє формуванню нової, ринкової мотивації нагромадження капіталу.

Необхідно звернути увагу також на те, що цінові чинники конкуренції у сучасних умовах відійшли на другий план, а чинники швидкості технологічних інновацій та гарантій якості стали первинними. Перемогти у конкурентній боротьбі можна завдяки інноваційним технологіям, котрі б забезпечували екологічну безпеку країні-виробнику і споживачам товарів.

Конкурентна боротьба загострюється на внутрішньому ринку, що веде до об'єднання підприємств, їх злиття, яке сприяє централізації капіталу. Це забезпечує більшу маневреність в управлінні грошовими потоками, котрі можна спрямувати для нагромадження основного капіталу на пріоритетних ділянках чи філіях об'єднання, сприяє росту фінансових джерел нагромадження.

Американський соціолог Френсіс Фукуяма зазначає, що "благополуччя країни, а також її здатність змагатись на фоні інших країн визначається однією універсальною культурною характеристикою – притаманним їй суспільству рівнем довіри" [7, с. 21], котрої так не вистачає постсоціалістичним економікам і котру необхідно вчитись нагромаджувати економічним суб'єктам: державі, підприємцям, домашнім господарствам в умовах загострення конкурентної боротьби.

Ф. Фукуяма наводить цікаві випадки з економічної історії XX ст., котрі без нагромадженої у суспільстві довіри не могли статися. Так, у 70-ті роки автомобільні компанії "Mazda" і "Daimler-Benz" мали різкий спад обсягів виробництва і перспективу банкрутства. Коаліція компаній на чолі з великими банками "Sumitomo Trust" та "Deutsche Bank" принесли в жертву швидкий прибуток ради порятунку компаній, а в німецькому випадку – ще заради переходу компанії в руки арабських інвесторів. Ці приклади є нагальними і для української економіки, суб'єкти якої вчаться протистояти у конкурентній боротьбі і шукають для цього необхідні способи та прийоми.

Держава повинна посилити роль конкуренції у стимулюванні інвестицій в основний капітал, що забезпечить їй стабільний розвиток економіки і економічне зростання. Інвестори в трансформаційних економіках сконцентрували капітал, в основному, у сфері обігу у вигляді грошового та товарного капіталу. Це пояснюється дією міжгалузевої конкуренції, котра сприяє переливу капіталу із менш прибуткових сфер у більш прибуткові. Якщо ж держава ви-

пускала облігації внутрішнього займу під високі відсотки, то вигідніше і менш ризиковано було інвестувати капітал у них, а не вкладати його у виробництво.

Державі необхідно розробити стимули нагромадження основного капіталу у пріоритетні галузі промисловості та сільське господарство, щоб протидіяти переміщенню капіталу у сферу обігу, сформувати зацікавленість інвесторів з розміщення капіталу у реальний сектор економіки. Адже між інвестиціями в машини та устаткування і економічним ростом існує позитивний зв'язок. Такі інвестиції в багатьох випадках втілюють нові технології і несуть з собою тісні зв'язки з дослідженнями і розробками та з певним обсягом та якістю людського капіталу, – зазначається у доповіді ЮНКТАД 2003 р [2, с. 82].

Конкуренція може бути забезпечена не тільки шляхом втручання держави у регулювання внутрішнього ринку, але й завдяки інтеграції країни у світову економіку, зростанню її відкритості для зовнішніх товарів та інвестицій. В умовах глобалізації посилюється конкурентна боротьба з боку іноземних виробників, тому держава повинна проводити виважену зовнішньоторговельну політику зі захисту національного виробника від імпорتنих товарів, аналоги яких виготовляють в Україні, оскільки населення, отримуючи більш високі прибутки, купує якісні імпортні товари, а не товари національного виробництва. Чи означає це, що державі необхідно підтримувати виготовлення менш якісних вітчизняних товарів і стримувати доступ якісних іноземних?

"Нам важливо усвідомити, що конкурентоспроможність визначається довгостроковими процесами розвитку, а вигода від підтримки виробників неякісних товарів може бути тільки короткостроковою. Тому підтримка виробників неякісних вітчизняних товарів зовсім не підвищує, а, навпаки, підриває конкурентоспроможність країни, дає змогу залишатись на плаву неефективним підприємствам і тим самим топить ефективні" – зазначає Р.А. Фатхутдінов [6, с. 231].

На нашу думку, держава повинна вести роботу як зі сприяння конкуренції на внутрішньому ринку з тим, щоб не допускати його монополізації, так і з захисту вітчизняного виробника. Проте захист не повинен зводитись тільки до високих митних бар'єрів. Основним інструментом захисту вітчизняного ринку можуть стати нетарифні бар'єри, що практично не використовуються в Україні: антидемпінгове і компенсаційне мито, договірні обмеження, жорсткі норми якості імпортованих товарів.

У літературі зазначено, що "вирішення проблеми розширення внутрішнього ринку і підвищення його ролі в розвитку економіки призведе до того, що частина внутрішнього ринку, який розширюється, буде зайнята не національним товаровиробником, а іноземним конкурентом, оскільки економіки і України, і Росії є менш конкурентоспроможними. Тому гостро постає проблема захисту внутрішнього ринку як від несумлінної конкуренції, так і від проникнення іноземних конкурентів, що мають ефективніший менеджмент і спроможності завоювання іноземних ринків. Поряд з тим, Україна має наміри значно знизити рівень тарифів на імпорт, що призведе, на нашу думку, до витіснення з внутрішнього ринку національних товаровиробників. Водночас ми маємо виходити з того, що необхідними є подальша руйнація монополії на внутрішньому ринку і створення конкуренції" [1, с. 9].

Протистояти зовнішнім конкурентам допомагає управління державою технічним оновленням виробництва, котре зможе виготовляти конкурентоспроможні товари, а не спеціалізуватися на вивезенні сировини.

Цікавим є досвід 90-х років США з формування сучасної технологічної політики. Було розроблено програми "Передові технології" (підтримка ризикових, дорогих проектів) і "Партнерство в розширенні виробництва", в рамках яких здійснювалось технологічне сприяння модернізації діяльності 380 тис. середніх та малих фірм США в умовах посилення світової конкуренції [5].

В умовах глобалізації постає питання конкуренції для національних інвесторів з боку прямих іноземних інвестицій. З досвіду країн-рецепієнтів можна побачити різноспрямований їх вплив на інвестиційний процес як у вигляді ефекту витіснення внутрішніх інвестицій, так і у вигляді ефекту їх стимулювання. У дослідженні 98 країн, що розвиваються у 1980 – 90 рр., було виявлено існування значного зв'язку між прямими іноземними інвестиціями і внутрішніми інвестиціями у 52 країнах, в тому числі у 29 країнах (переважно латиноамериканських) спостерігався ефект витіснення, а у 23 – ефект стимулювання [2, с.81]. Це дає основу стверджувати, що вплив іноземних інвестицій на сталий розвиток економіки визначається виваженою політикою держави-рецепієнта, котра обирає пріоритети їх розміщення, дбаючи про екологізацію відтворення і забезпечення стабільності економіки, її розвиток.

М. Портер, досліджуючи конкуренцію комплексно, зазначає, що конкурентні переваги отримують тільки ті фірми, котрі мають можливості для постійних капіталовкладень. Це зрозуміло, адже завдяки їм впроваджуються інноваційні технології, що створюють можливості для виготовлення нових товарів або послуг, які їх супроводжують, або навіть сприяють виникненню нових галузей. Зміна лідерів ймовірніше відбувається в тих галузях, де різкі зміни технології роблять застарілими знання та засоби виробництва попередніх лідерів галузі. Наприклад, поява ультразвукової діагностики, запропонованої японськими виробниками, витісняє німецьких та американських конкурентів завдяки новим технологіям, що замінили традиційні рентгенівські обстеження.

Поряд з тим, постійні капіталовкладення "цілковито в'яжуть руки і ноги" інвесторам, котрі прагнуть максимізувати прибутки від вкладеного капіталу, і тому не застраховані від пристосування до старих умов виробництва. Вони можуть не помітити і тривалий час не усвідомити погрози, які несе їм науково-технічний прогрес. "Керівництво залізниць вважало, що споживачам потрібні потяги, а не транспортні засоби, і не помітило наростаючої загрози з боку авіаліній, автобусів, вантажних та легкових автомобілів", – зазначає Ф. Котлер [3, с. 61].

Ці обставини дають змогу зробити висновок, що нагромадження основного капіталу містить у собі суперечність. Спробуємо її пояснити. Так, перемогти у конкурентній боротьбі неможливо без постійних капіталовкладень в оновлення технологій, виробництва, що забезпечує фірмі конкурентні переваги. Поряд з тим, постійні капіталовкладення стримуються прагненням інвесторів відшкодувати збитки від інвестування, не говорячи вже про отримання і, тим більше, максимізацію прибутку.

Підтвердженням цієї суперечності може послужити аналіз спаду інвестиційної активності США, наведений у доповіді "Нагромадження капіталу, ріст і структурні зміни" секретаріату ЮНКТАД у 2003 р. Затримка з активним економічним підйомом у США, в основному, пояснюється нездатністю відновити інвестиційну активність через наявність надлишку виробничих потужностей, що зберігається, незважаючи на скорочення виробничих фондів. У 1995-2000 рр. показник використання виробничих потужностей у секторі високих технологій перевищував 85 %, а у 2001 р. він знизився приблизно до 60 % і не піднявся до середини 2003 р., незважаючи на практичну відсутність інвестицій у нові потужності і значний обсяг устаткування, відправленого на металобрухт після банкрутства підприємств [2, с. 7].

Необхідно звернути увагу на те, що конкуренція виступає інструментом, котрий визначає не тільки достатній рівень інвестицій, але і їх якість. Остання визначається як спрямованістю інвестицій в ефективні інноваційні проекти, в розвиток передових технологічних укладів економіки, так і в розвиток людського, соціального, культурного, природного капіталу. Таке нагромадження капіталів сприятиме утворенню синергетичного ефекту, котрий забезпечить сталий розвиток і потенціал економічного зростання економіки України.

Висновки. Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що конкуренція є чинником формування в економічних суб'єктів нової мотивації нагромадження капіталу – ринкової, яка проявляється у виникненні зацікавленості в інвестуванні, в можливості привласнювати результати інвестування і розподіляти їх у пріоритетних для інвесторів напрямках. Нова мотивація прослідковується у здатності перемагати конкурентів завдяки впровадженню інноваційних технологій і виготовленню конкурентоспроможних товарів, що сприяє максимізації прибутку.

Перспективними дослідженнями в цьому напрямку можуть стати проблеми впливу конкуренції на нагромадження культурного та соціального капіталу.

Література

1. Геєць В.М. Деякі порівняльні ознаки трансформаційних моделей економіки України і Росії// Економіка України. – 2005, № 5. – С. 236-242.
2. Доклад о торговле и развитии, 2003 год. Накопление капитала, рост и структурные изменения: Докл. Секретариата ЮНКТАД. – Нью-Йорк, Женева, ООН, 2003. – 436 с.
3. Котлер Ф. Основы маркетинга/ Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 624 с.
4. Портер М. Конкуренция/ Пер. с англ. – М.: Изд. дом "Вильямс", 2001. – 324 с.
5. Сажин Д. Государственная поддержка развития промышленности и технологий США// Мировая экономика и международные отношения. – 1999, № 12. – С. 234-246.
6. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: Изд.-кн.-торг. ц. "Маркетинг", 2002. – 264 с.
7. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию/ Пер. с англ. – М.: ООО "Изд-во АСТ": ЗАО НПП "Ермак", 2004. – 824 с.